

TRAIAN DODA ÎN LUMINA ADEVĂRULUI ISTORIC

După eliberarea Banatului de sub ocupația străină, la 1 iunie 1919, miile de români din Caransebeș, „graniță” și satele din jurul orașului, după ce foștii elevi ai „Gimnaziului superior de stat” au înfipt tricolorul românesc pe creștetul monumentalului edificiu, l-a botezat Liceul de Stat „Traian Doda” din Caransebeș.

Ulterior, tot în 1919, profesorul universitar dr. Onisifor Ghibu, organizatorul învățămîntului românesc din Ardeal și Banat, a probat cu entuziasm ca patronul liceului să fie „Traian Doda”, nu numai pentru că el a fost un mare fiu al Banatului, dar mai ales că a fost un mare caracter, iar liceul din Caransebeș, nu-și poate pune ca scop al ființării sale, un scop mai înalt ca acela de a „crește caractere”¹.

Mult iubit și preamărit de poporul românesc, Traian Doda (29 iulie 1822 — 16 iulie 1895) a fost un spirit înalt, caracter întrepid și iubitor de neamul său; el privea cauza națională ca o chestiune de onoare personală².

Mai aproape îl cunoștea poporul din fosta graniță. „Țara lui Doda”³, „Cetatea de neînvinc a lui Doda”⁴, care începe în 1874 cu prima lui alegere ca deputat al celui mai mare cerc electoral din Ungaria, unde 8.000 de „grăniceri” trimiteau un singur deputat în dieta maghiară; pe cîmpia ungurească cite 300—400 de alegători trimiteau un deputat în dietă⁵. Așa este ales Doda, fără întrerupere, la toate alegerile parlamentare pînă în 1887 cînd el atinge apogeul activității sale, fiindcă era singurul reprezentant al celor trei milioane de români în mijlocul a 413 deputați din Dieta maghiară⁶.

¹ Matei Armaș, *Încrăzători tot înainte*. Caransebeș, 1937, p. 11; 17, 58.

² C. Diaconovich, *Enciclopedia Română*. Sibiu, 1900, tom. II, p. 17, 191, 194 și 877.

³ *Ibidem*.

⁴ Memoriu semnat de acad. C. Daicoviciu, prof. Matei Armaș, dr. Alexandru Magda, prof. Sabin Evuțian, primul director al Liceului „Traian Doda” Caransebeș și alții, înaintat Ministerului Învățămîntului în anul 1970, p. 4, 8, în anexa „Din viața lui Traian Doda” (în continuare *Memoriu*...).

⁵ Pavel Jumanca, *Banatul de altădată* (ms). Caransebeș, 1970, p. 1—3, 7, 8, 11—12.

⁶ Antoniu Marchescu, *Grănicerii BănăŃeni și Comunitatea de Avere*. (Contribuțiuni istorice și juridice). Caransebeș, 1941, Tiparul Tipografiei Diecezene Caransebeș, 1941, p. 219, 220—221, 222, 310, 312, 315, 356, 357, 358, 359, 361, 362, 365—369, 371, 372, 373, 374, 379, 386 și 387.

„Fortăreața grănicerilor“ și-a făcut datoria și de astă dată, situându-l pe alesul lor în fruntea luptelor de apărare națională⁷. „Dreptate, egalitate“ a fost deviza de totdeauna în lupta sa pentru drepturile sociale politice și cultural-economice ale românilor din monarhia habsburgică.⁸

Epitaful de marmură care-i acoperă mormintul „Dreptatea și-a fost deviza, luptând pentru ea te-ai stins“, sintetizează întreaga lui viață zbuciumată⁹. Așa îl cunoșteau grănicerii pe Doda, așa îl știa întregul popor începînd cu cei din „provincia civilă“ a Banatului. Iată ce scrie despre Doda, condeierul Petru Stan din Prisaca: „Generalul Traian Doda a fost un om integru, un om mare, cum nici la cele mai culte și civilizate popoare europene nu se află bărbați mari care să-l întrecă în caracter și morală... Cite fapte mari și nobile a făcut acest mare general cît a fost în viață, ar fi un mare păcat să se piardă în negura trecutului. O datorie sfîntă ar avea bărbații din graniță... cărturarii și intelectualii să adune toate datele despre faptele nobile ce le-a făcut în viață“¹⁰.

La 1 noiembrie 1872 se desființează Regimentul confiniar româno-bănățean nr. 13 din Caransebeș¹¹, după care grănicerii Severinului ieșiră de sub rînduielele militarești și intrară sub jurisdicția legilor de viață cetățenești¹², dîndu-li-se dreptul de a-și alege un deputat în Dieta maghiară¹³.

Fruntașii grănicerilor se adunară la sfat și-l candidară pe generalul Traian Doda, care se pensionase la data desființării regimentului, fiind acum președinte al „Reprezentanței regimentare“ în Comisia mixtă, în care a activat 6 ani (1873—1878) pentru o împărțire dreaptă a teritoriului regimentar între statul maghiar și Comunitatea regimentară¹⁴.

În anul 1874, grănicerii îl aleg deputat. Tot neamul românesc privea cu admirație vrednicia grănicerilor, se minuna de tăria lor de luptă și Caransebeșul primi porecla de „Cetatea neinvinsă a Generalului Doda“. „Clocoteau dealurile și văile de pe Valea Almăjeului din Clisura Dunării, de pe Timiș și Bistra, se cutremura bătrînul oraș de glasurile lor de cumplită vijelie: «Vivat!... Să trăiască Ghinăraru Doda»¹⁵. Așa l-au ales grănicerii încă șase legislații la rînd, cu program național-român, Doda avînd o atitudine demnă, hotărît în lupta sa pentru apărarea drepturilor poporului român¹⁶.

După trecerea anilor de luptă națională și glorie românească, mai plutea permanent strigătul de luptă de odinioară, simbol al vredniciei

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Memoriu...*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ „Foaia Diecezană“, nr. XX din 17 mai 1937. Caransebeș.

¹¹ Antoniu Marchescu, *loc. cit.*

¹² Pavel Jumanca, *op. cit.*

¹³ Antoniu Marchescu, *loc. cit.*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ Pavel Jumanca, *loc. cit.*

¹⁶ Antoniu Marchescu. *loc. cit.*

grănicerești: „Vivat!... să trăiască Ghinăraru Doda“! Acesta a rămas și după trecerea la cele eterne a marelui Doda. Era strigătul de bucurie a clipelor de cutremurare lăuntrică, glasul veseliei, marșul biruinței naționale, cuvintele fermecate ce întăreau sufletele obidite, ușurînd în-cătușarea celor amăriți; din ele izvorau îndemnuri spre fapte uitate, mîngîierea la necazuri și întărire la loviturile vieții. „Nu erau strigăte de alegeri, ci glasul tuturor manifestațiunilor de viață la nunți, praznice, petreceri, joc (horă), serbări naționale; cuvinte de salut, de închinare, pornite din adîncuri la orice întîlnire între prieteni“¹⁷.

*
* *
*

Traian Doda s-a născut la Prilipeț, la 22 iulie 1822, fiu al lui Traian și al Anei¹⁸.

Ca și frații lui, Iosif, Gheorghe și Daniel, a fost dedicat carierei militare, fiindcă așa era tradiția grănicerească. Școala primară a urmat-o la Rudăria, Bozovici și Mehadia, iar Școala de matematici a Regimentului 13 la Caransebeș, dovedind un talent deosebit, putere de muncă și inteligență scripitoare (absolvirea acestei școli îi conferea titlul de sub-inginer). Înaintat sublocotenent clasa a II-a în 1840 a urmat Academia Militară de la Wiener-Neustadt și avansat sublocotenent în anul 1842. Este numit profesor la Școala de matematici pe care nu demult o absolvise. Activitatea rodnică desfășurată la această școală, i-a creat o faimă care a rămas și după desființarea ei, în amintirea tuturor celor care l-au cunoscut¹⁹. Gradele militare le obține foarte repede: locotenent la 1 aprilie 1848; căpitan la 27 octombrie 1848, în care grad termină Școala de război, după care la 27 octombrie 1857 este avansat maior; în 27 august 1860 locotenent-colonel, iar în 1864 colonel.

În anul 1869, la 2 ani după realizarea în 1867 a pactului de „împăciuire“ și „dualismul austro-ungar“, colonelul Doda este numit comandant al Brigăzii din Budapesta.

Casa de Austria, grevată la maximum de datorii din cauza răboaielor cu turcii pînă la izgonirea acestora din Imperiul austriac, apoi și mai mult din cauza înfrîngerii în 24 iunie 1859 la Solferino²⁰ de către Franța și Sardinia și în 3 iulie 1866 la Königgrätz²¹ de către Prusia, a fost nevoit să se împace cu latifundiarii maghiari.

Împăratul Austriei și rege al Ungariei și-a rezervat pentru sine armata, finanțele și externele, avînd pentru fiecare cite un ministru co-

¹⁷ *Memoriu*...

¹⁸ Antoniu Marchescu, *op. cit.*

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ C. Diaconovich, *op. cit.*

²¹ *Ibidem.*

mun, lăsînd în schimb mină liberă guvernanţilor şovini de la Budapesta în problema naţionalităţilor. Prezenţa lui Doda în capitala Ungariei, tot mai cînd începea acolo o politică feroce de maghiarizare a naţionalităţilor avea o mare importanţă.

Doda iubea şi ţinea mult la educaţia tineretului în general şi a studenţilor universitari în special. De aceea tot timpul cît a comandat Brigada din Budapesta (1869—1870), a participat la toate manifestările studenţilor Societăţii Academice „Petru Maior”, pe care o frecventa şi Colonia română, cu care a avut multe convorbiri în problema naţională²². Drept recunoştinţă pentru sprijinul moral şi material dat, studenţii l-au ales „membru onorific” al societăţii lor, pe locul 9, pe locul 1 fiind tot un bănaţean, Vincentiu Babeş²³.

Cu studenţii bănaţeni, Doda avea deseori întîlniri la el acasă, ore întregi, timp în care discuta cu ei despre lupta pentru drepturile poporului român, propagînd idei de luptă în strînsă legătură cu acţiunile studenţilor celorlalte naţionalităţi.

Doda a avut legături cu oameni de stat maghiari, în frunte cu Deák Ferencz, „înțeleptul patriei maghiare”, autorul pactului cu „împăciuirea şi dualismul” (Deák era şi el de origine română cu numele de Pescari)²⁴. S-a împrietenit cu baronul Dr. Ötvös Károly unul dintre partizanii lui Deák, profesor la Academia de drept din Păpa, apărătorul lui Doda la Curtea cu juraţi din Arad²⁵; apoi cu Ivány Daniel, preşedintele Partidului Independent (kossuthist)²⁶, dar mai ales cu Mocsáry Lajos — „Corbul Alb”, fost preşedinte al Partidului Independent. Mocsáry, rămas consecvent principiilor sale ca apărător al naţionalităţilor a fost desavuat chiar de partidul său, considerat ca trădător al maghiarilor şi exclus din partid²⁷. În semn de recunoştinţă pentru apărarea drepturilor naţionalităţilor nemaghiare, românii din Ungaria au oferit lui Mocsáry în 1885, un splendid album cu 2000 de semnături. La primele alegeri nu s-a mai găsit cerc electoral maghiar care să-i fi oferit candidatura lui Mocsáry. Alegătorii Cercului electoral din Caransebeş l-au ales pe Mocsáry în 1888²⁸.

La 1 mai 1870, Doda este avansat general şi primeşte comanda Diviziei a 12-a din Cracovia²⁹, una din cele mai mari unităţi ale armatei austro-ungare, avînd în subordine Cetatea Pozemysl şi Centrul de recrutare a ofiţerilor recalitrânţi.

²² Antoniu Marchescu, *op. cit.*

²³ Raportul anual pe anul administrativ 1896/7 al Societăţii de lectură „Petru Maior” din Budapesta, 1897, p. 20, nr. 9. (în continuare Raport...)

²⁴ C. Diaconovich, *op. cit.*

²⁵ A. Marchescu, *op. cit.*

²⁶ C. Diaconovich, *op. cit.*

²⁷ Emil Babeş, *Diagnoza*. Budapesta, 1900, p. 15.

²⁸ C. Diaconovich, *op. cit.*

²⁹ A. Marchescu, *op. cit.*

ACTIVITATEA CULTURAL-ECONOMICĂ

La 1 noiembrie 1872 se desființează Regimentul confinar româno-bănățean nr. 13 din Caransebeș. Împăratul Franz Iosif I îi împroprietărește pe grăniceri cu 161.220 ha de pământ din teritoriul regimentar, restul revenind statului maghiar³⁰. Acum, Traian Doda își dă demisia din armată și pleacă la Caransebeș, pentru a organiza teritoriile primite de grăniceri³¹. Așa începe Doda lupta pentru drepturile cultural-economice și social-politice ale românilor, stabilindu-se definitiv în Caransebeș.

Șase ani (1837—1879) activează ca președinte al „Reprezentanței regimentare” în comisia mixtă pentru o împărțire dreaptă a teritoriului regimentar între statul maghiar și comunitatea regimentară³².

Pentru a împiedica refacerea marii proprietăți cu ajutorul statului, Doda a organizat „Comunitatea de avere a fostului regiment româno-bănățean nr. 13 din Caransebeș” ca avere particulară a familiilor grănicerești, în stare de indiviziune³³. Această avere comună a devenit suportul material foarte puternic pentru realizarea tuturor problemelor cultural-economice și social-politice ale graniței, începând cu monumentală clădire a liceului (peste 500.000 coroane aur a dat Comunitatea de avere), internatul etc.

Grănicerii l-au ales pe Doda președinte al „Comunității de avere”, funcție pe care a îndeplinit-o fără nici o retribuție, suportând toate cheltuielile în interes obștesc din venitul propriu, ajutând în același timp pe săraci, orfani, premia școlarii merituoși³⁴.

Ca președinte al „Comunității de avere”, în baza Decretului din anul 1873, Doda începe lupta pentru înființarea unui liceu românesc la Caransebeș, asigurând din partea comunității suma necesară înființării, întreținerii școlii în localul fostei școli de matematici. Ministerul Învățământului nu aprobă, evocând diferite motive. Doda nu cedează și lupta continuă în Dietă, prin presă dar fără rezultat³⁵. Totodată, Doda se hotărăște să ridice o Școală superioară de arte și meserii la Bozovici în care scop, pentru a avea cadre didactice bine pregătite, ca președinte al „Comunității de avere” dă 12 burse copiilor de grăniceri și-i trimite în Germania, Boemia (Praga), ca să învețe mecanica, lăcătușeria, electrotehnica, strungăria, tâmplăria etc. În privința aceasta el susținea mereu, că „numai prin meseriași bine pregătiți, vor putea românii să cucerască orașele, aceste fortărețe economice, din mâinile străinilor”³⁶.

ACTIVITATEA POLITICĂ

Dotat cu o vastă cultură (vorbea 5 limbi), cu o bogată experiență și putere de muncă, cu toată autoritatea lui de mare prestigiu, Doda a activat și pe tărîm politic. În anul 1874, grănicerii, fără deosebire de

^{30—35} *Ibidem.*

³⁶ *Memoriu...*

partid (național sau guvernamental) „numai și numai din partea poporului“ îl aleg deputat în Dieta maghiară, cu program național-român, apoi încă în șase legislaturi la rând pînă în 1887, cînd, după ce a arătat în dieta ungară toate nemulțumirile și suferințele poporului român, luptînd pentru o lege dreaptă a naționalităților, bazată pe drepturi egale pentru toți, garantîndu-li-se existența și dezvoltarea națională a tuturor, fiecare naționalitate avînd dreptul să-și instruiască și cultiva copiii în limba maternă, statul fiind obligat a susține școlile. Să se introducă limba română în administrația de stat³⁷.

În anul 1887, toți candidații au fost înfrinți în alegeri. Numai Traian Doda a ieșit biruitor în Caransebeș³⁸. Așa a rămas Doda singurul deputat cu program național, ca să reprezinte pe cei aproape trei milioane de români din Transilvania. Atunci, a arătat el că poporul român nu are locul convenit în cadrul monarhiei austro-ungare și în 10 octombrie 1887 trimite o scrisoare președintelui Dietei, în care arată, că nu-și prezintă creșionul, nu participă la ședințe, nici la mandatul de deputat ales nu renunță, pentru ca cei 413 deputați guvernamentali, care vor decide să facă ei însuși dovada situației politice a românilor din Ungaria³⁹.

La 12 octombrie 1887, Traian Doda își încunoștințează alegătorii printr-o altă scrisoare, la care anexează și pe cea mai sus amintită, arătîndu-le că a făcut un pas absolut conștient că comite un act de rezistență pasivă contra legii, dar a trebuit să-l facă sub presiunea împrejurărilor politice în care se află poporul român, fiindcă la aceasta îl obliga omenia, luîndu-și întreaga răspundere față de alegători, națiune. Apoi le arată cum să se comporte în viitor, îi încurajează la lupta ce va urma, spunîndu-le că sînt chemați să apere demnitatea și onoarea națională⁴⁰.

La 11 ianuarie 1888 Dieta a anulat mandatul de deputat al lui Doda, președintele dispunînd o nouă alegere pentru data de 2 februarie 1888, cînd este ales deputat Mihai Popovici, protopopul Orșovei. Dar, nici acesta nu-și prezintă creșionul luînd aceeași atitudine ca și Doda, fapt pentru care Dieta i-a anulat și lui mandatul⁴¹.

Președintele dispune o a treia alegere la Caransebeș, cînd grănicerii aleg, fără contracandidat, pe Mocsáry Ludovic, partizan al naționalităților, acest adevărat patriot, care și-a făcut datoria în Dietă, dar și-a atras ura majorității parlamentare⁴².

În ziua de 1 decembrie 1887, alegătorii lui Doda s-au întrunit la Caransebeș și au votat o moțiune de încredere semnată și prezentată de o numeroasă delegație. Doda le-a mulțumit, declarînd categoric: „Scopul meu a fost să deștept pe români și totodată, ca vaietele noastre să străbată pînă la locurile cele mai înalte, ca să vadă și Majestatea sa că nemulțumirile noastre sînt mari și că suferințele noastre au ajuns de nu

³⁷ A. Marchescu, *op. cit.*

^{38—41} *Ibidem.*

⁴² *Ibidem*; Emil Babeș, *op. cit.*

le mai putem suporta, pentru că, dacă eu ca general... sînt silit să fac aceasta, atunci trebuie să fie ceva putred în împărăția voastră și trebuie luate măsuri pentru asanarea răului⁴³.

Presa românească a comentat pe larg lupta lui Doda, militînd ca toți românii să urmeze pe caransebeșeni, care merg înainte cu alesul lor, reprezentant nu numai al cercului său, ci al tuturor românilor din imperiu⁴⁴. Pentru articolul „Generalul Doda“ apărut în „Tribuna“ din 25 noiembrie 1887, Ioan Slavici a fost condamnat la un an închisoare⁴⁵.

Pentru proclamația adresată alegătorilor săi, procuratura ungară a deschis acțiune judecătorească contra lui Doda și Curtea cu jurați din Arad l-a condamnat la doi ani închisoare, 1000 florini amendă și 102 florini spese de judecată. Cererea de grațiere fiind aprobată de împărat, la 3 decembrie 1889, Procuratura din Arad îl înștiințează despre sistarea procesului⁴⁶.

Spre Doda se îndreptau și privirile românilor din afara granițelor imperiului. Așa i s-a cerut participarea la Războiul pentru Independență a României din 1877, făcîndu-i-se propunerea de a comanda armata roinănă⁴⁷. Dar nu a obținut aprobarea împăratului. A intrat însă în legătură cu agentul României la Viena, Ion Bălăceanu, și l-a rugat să transmită Comandamentului armatei române că ar fi o mare greșală încercarea de trecere a Dunării mai sus de Vidin, pentru că în caz de retragere, nu ar mai rămîne altă alternativă decît refugiul în Serbia, ceea ce ar produce un conflict imediat cu armata austriacă de acolo, care ocupa Serbia pentru a asigura spatele lui Osman Pașa contra răs-coalei sîrbilor și a celorlalte popoare balcanice.

Dar, comandamentul român, renunțînd la executarea ofensivei la vest de Vidin, nu renunță la ideea unei ofensive peste Dunăre, la vest de Isker, fiind încurajat în această inițiativă prin sfatul lui Doda, cuprins în aceeași telegramă a lui Ion Bălăceanu: „Trecerea noastră va trebui să se producă în apropiere de Bechet. Atunci chiar în caz de eșec, noi nu vom fi din nou obligați să trecem din nou Dunărea, ceea ce ar fi dezastruos. Noi am putea să ne retragem de-a lungul Dunării și să ne unim cu corpul de armată rus cel mai apropiat“. La acest sfat se mai adaugă două evenimente care au obligat armata română la traversarea Dunării mai spre răsărit: insuccesele rușilor la Plevna în zilele de 20 și 30 iulie 1877. Comandamentul rus ceru cu stăruință ca armata română să treacă Dunărea și să vină în ajutorul trupelor rușești la Plevna. Comandamentul român își dădea perfect de bine seama de nevoia cooperării cu armata rusă, dar își menținea punctul de vedere, de a avea linie de operații independentă. Într-adevăr, trecerea Dunării pe la Bechet — cum recomanda Traian Doda — ar fi asigurat armatei române o mai mare independență și ar fi făcut mai puțin anevoioasă schimbarea zonei etapelor cu toate magaziiile și depozitele ei, însă din

⁴³ A. Marchescu, *op. cit.*

⁴⁴⁻⁴⁶ *Ibidem.*

⁴⁷ Radu Rosetti, *Proiect de operații pe anul 1876—1878*. București, 1945, p. 11.

punct de vedere tactic, ar fi dus armata română cam prea departe de Plevna, unde rușii aveau nevoie de ajutor imediat.

Vitregia vremurilor a făcut ca generalul Doda să nu poată participa efectiv la lupta semenilor săi de dincolo de munți.

Există unele studii în care activitatea lui Traian Doda nu este redată obiectiv, cînd se fac referiri la evenimentele anului revoluționar 1848. Astfel, I. D. Suci, bazîndu-se pe lucrarea lui Antoniu Marchescu, *Grănicerii Bănățeni și comunitatea de avere*, Caransebeș, 1941, arată: „36 Marchescu... pag. 219, scriînd: «În același timp cu începerea ostilităților împotriva Bocșei, trupele regimentului grăniceresc, ajutat de un număr mare de glotași, pornesc spre Reșița. Primele atacuri ale imperialilor sînt respinse, iar căpitanul Doda este rănit...»⁴⁸. De aici ar rezulta că Doda a comandat și luptat contra revoluționarilor maghiari, însă adevărul este că la pag. 219 nu este vorba de lupta de la Reșița (16 decembrie 1848) ci de cea de la Arad (14 decembrie 1848), la care Doda nu a luat parte. În realitate, Marchescu, în lucrarea mai sus amintită, arată „Detașamentul pornit de la Caransebeș era format din companiile 23, 24 și 27. Comanda Companiei 24 o avea căpitanul Doda, iar detașamentul era sub ordinele căpitanului Philipovici ca cel mai vechi în grad. Ajunși în fața Reșiței, căpitanul Philipovici nu știa ce să facă, să atace sau să se retragă. Văzînd ezitarea comandantului, ... căpitanul Doda a propus consfătuirea tuturor ofițerilor, spre a decide ce este de făcut. Ofițerii hotărâsc să pornească la atac după ce în prealabil căpitanul Doda, fiindcă el a sugerat ideea, va încerca să-i determine pe revoluționari să capituleze... Căpitanul Doda a început tratativele de capitulare și revoluționarii erau gata să cedeze, cînd deodată, căpitanul Philipovici deschise focul, apoi își părăsește unitatea. Aceasta fără a mai aștepta ordinul lui Doda, se retrase... Revoluționarii fiind atacați în timpul tratativelor, le-au întrerupt îndată și au răspuns cu o ploaie de focuri. Grănicerii erau complet desorientați. Cînd sosi Doda în mijlocul lor și luă comanda constată că nu se mai poate face nimic, mai ales că fu rănit la piciorul drept și s-a retras din luptă. Succesorul lui, locot. Zavisits ... ordonă retragerea spre Soceni»⁴⁹.

Despre tratativele de capitulare amintesc și lucrări germane și maghiare, care îl credeau pe Doda comandant al grănicerilor, fiindcă numai pe el l-au cunoscut cu ocazia tratativelor: „La 24 dec. 1848, colonelul Wernhard, cu noi trupe, împreună cu trupele de grăniceri, atacă Reșița și Bocșa. Revoluționarii au rezistat pînă seara, cînd s-au retras spre Virșeț lăsînt în mîinile imperialilor, cele două orașele.

În timpul operațiunilor militare, glotașii satelor din jur, din răz-bunare pentru fărădelegile săvîrșite în satele lor au dat foc și împușcat mai mulți oameni în Ezeriș, Firlug, Soceni și în alte părți) au dat foc

⁴⁸ I. D. Suci, *Revoluția de la 1848—1849 în Banat*. București, 1968, p. 196.

⁴⁹ A. Marchescu, *op. cit.*, p. 220—221.

Reșiței. Au căzut pradă 120 case, biserica-romano-catolică, citeva ateliere și magazine (și 180 morți)⁵⁰.

Dacă tânărul Doda ar fi comandat grăniceriei la 16 decembrie 1848, revoluționarii capitulau și plecau unde ar fi voit, deoarece Doda luase legătura prin preoții din mijlocul glotașilor, pe care i-a trimis la preotul ortodox și catolic din Reșița pentru o înțelegere cu maiorul Osbath, comandantul Reșiței și așa s-ar fi evitat vărsăturile de sînge și toate onorocirile mai sus arătate.

O altă inadvertență apare într-o altă lucrare, în care se poate citi: „Cînd la 29 decembrie 1848 trupele generalului Doda ocupă localitatea găesc 143 case arse și 180 de morți...⁵¹. Adevărul este, că luptele s-au dat la 24 și nu la 29 decembrie 1848, trupele erau ale colonelului Wenhard nu ale generalului Doda, care în anul 1848 era căpitan nu general și nu a luat parte la aceste lupte, fiind internat în spital ca rănit la 16 decembrie 1848, cînd Reșița nu a avut nimic de suferit din cauza focului comandat de căpitanul Philipovici, în timpul cînd Doda trata cu revoluționarii capitularea.

Aceste două adevăruri istorice trebuiesc scoase la lumină. Situația în care se afla Doda în 16 decembrie 1848 îl prezintă ca un mare iubitor de oameni, care cu riscul vieții sale tratează cu revoluționarii spre a-i convinge să capituleze, liberi a pleca unde vor.

Locul de onoare al lui Doda va rămîne pentru totdeauna în rîndul marilor fii ai neamului românesc.

VIORICA GOIAN — ALEXANDRU MAGDA

TRAIAN DODA À LA LUMIÈRE DU VRAIE HISTORIQUE

(R é s u m é)

On présente da vie de Traian Doda et l'activité politique qu'il a mise au service de la cause nationale. Élu député par le peuple qui se trouvait sur le territoire du Régiment de frontière à Caransebeș, Doda a milité entre 1874 et 1887 pour les droits économiques, culturels et sociaux des soldats appartenant aux régiments de frontière. Sa lutte a été couronnée par un lotissement juste des terres entre l'Etat hongrois et les soldats du régiment de frontière. Afin de prévenir le redressement des grands propriétaires, Doda a organisé la Communauté des biens du Régiment no. 13 de Caransebeș. À cause de sa lutte politique.

⁵⁰ *Ibidem.*

⁵¹ *Două secole de siderurgie la Reșița*, 1972, p. 48.

⁶¹ * * * *Două secole de siderurgie la Reșița*, 1972, p. 48.

il a été condamné à deux ans de prison par le gouvernement de Budapest, mais a été gracié par l'empereur.

Quiqu'on ne lui a pas permis de participer à la Guerre d'Indépendance de 1877. Doda a été en permanente liaison avec l'armée roumaine et par ses conseils a aidé d'éviter les pièges préparés par l'armée turque.

Compte tenant des faits mentionnés ainsi que du fait que Doda a lutté toute sa vie pour la fondation d'un lycée roumain a Caransebeș, on propose que le lycée de Caransebeș reprenne le nom de „Traian Doda”, qu'il a eu au début.